

4. Сивульський М.І. Національні особливості фінансової кризи. – 2009. - №7. – С. 3-19.
5. <http://www.bank.gov.ua> - офіційний сайт Національного банку України.
6. <http://www.ukrstat.gov.ua> - офіційний сайт Государственного комитета статистики України.

УДК 94(477):37

ВІДНОВЛЕННЯ МЕРЕЖІ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПЕРШУ ПОВОЄННУ П'ЯТИРІЧКУ

**Кулик Д.
Лихачова Л.Б.**

Освіта є невід'ємною складовою прогресу будь-якої країни, є вирішальним чинником її економічного та соціального зростання. Вона віддзеркалює рівень розвитку суспільства, його інтелект та творчий потенціал. Більше того вона є рушієм розвитку національної культури через виховання свідомих громадян своєї держави, або навпаки потужною зброєю у руках поневолювачів, що дозволяють перетворити націю у покірних виконавців чужої волі. Тож важливо з'ясувати взаємозалежність розвитку освіти від суспільно-політичних процесів.

Без всебічного і об'єктивного дослідження історії освіти не можна у повній мірі відтворити історичну картину повоєнного десятиліття. Відновлення системи освіти, загальна спрямованість її діяльності відобразили не лише наявні на той час політичні, соціальні та національні суперечності, але й рівень національної свідомості вчителів та учнів, а також цілий ряд процесів та закономірностей розвитку українського суспільства. Висвітлення цих сюжетів допоможе краще усвідомити реалії того часу.

Актуальність теми посилюється тим, що в історичній науці ще існують упереджені оцінки багатьох аспектів освітніх процесів повоєнного періоду. Це стосується шляхів та темпів відродження освіти, матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, організації навчання та виховання учнів, забезпечення викладацькими кадрами.

Важливим є й той факт, що у зазначений період система освіти зазнавала значних реформ, то ж вивчення освітянських процесів дасть змогу краще зрозуміти вплив змін на рівень та якість освіти, що важливо для сьогодення, коли сучасна система освіти теж зазнає докорінних реформ.

Все це дозволяє говорити не тільки про наукову, але й про велику суспільно-політичну актуальність обраної теми.

Велике значення теми привертало увагу багатьох дослідників серед найбільш значущих праць хотілося б відзначити «Очерки по истории школы и педагогической мысли народов СССР» за загальною редакцією Паначина Ф.Г.. У праці розглянуто розвиток системи освіти та педагогіки в СРСР у період з 1941 по 1961 роки. Освітлюються питання становлення мережі навчальних

закладів, їх фінансування тощо., подібні питання розглядаються і в «Народное образование СССР» за редакцією Каїрова І.О., поряд з загальносоюзною освітою автори розглядають і освітянські системи союзних республік. Заслуговує уваги і праця Єлютіна Д.Г. «Высшая школа СССР за 50 лет», де автор досліджує основні етапи становлення системи ВНЗ у Радянському Союзі. Великий фактичний матеріал міститься і у енциклопедичному виданні «Історія УРСР у 8 томах». Єдиний недолік зазначеної літератури це ідеологічна заангажованість та свідоме уникання гострих проблем, що існували у освіті того часу, всі зміни та перетворення подаються у руслі переможних досягнень соціалістичної системи.

Більш цікавими та об'єктивними є публікації сучасних авторів у періодичних виданнях такі як Лідії Пироженко, Ігор Ветров, Борис Чижевський, Дмитро Павлов, Сергій Сворака та інші, де автори розглядають різні аспекти функціонування освіти того часу у різний час.

Результати будь-якого історичного дослідження визначаються перш за все , наявною джерельною базою. Оптимальне використання різноманітних джерел потребує їх класифікації, якої застосовано загальноновизнаний принцип розподілу джерел за їх походженням. У відповідності з ним джерельна база роботи складається з таких груп:

1. Законодавчі акти владних структур;
2. Документи виконавчих органів влади;
3. Документи громадських організацій.

Першу групу джерел складають Конституція, як основний закон держави, а також закони, що стосуються системи освіти. До другої групи належать постанови та розпорядження профільних міністерств та відомств. Третю групу формують документи профспілок.

Мета публікації висвітлення відбудовчих процесів, що відбувались у системі народної освіти у перше повоєнну п'ятиліттю .

Друга світова війна принесла страшенні збитки народному господарству України. Було знищено 714 міст, 28 тисяч сел., зруйновано більш ніж 16 тисяч підприємств. Для відбудови потрібні були величезні кошти, матеріальні та людські ресурси, а також кваліфіковані кадри, які повинна була надати система освіти.[1, С. 405-406]

Згідно Закону про п'ятирічний план відбудови народного господарства СРСР на 1946-1950 роки від 18 березня 1946 року передбачалося до 1950 вдвічі збільшити кількість вихованців у дошкільних дитячих закладах. Для цього в Україні розгортається широке будівництво дитячих садочків. Так у 1945 році діяло 5165 дошкільних закладів то станом на 1950 рік їх кількість зросла до 6245. Активно діяли в цьому напрямку і профспілки. У січні 1947 року було прийнято рішення, щодо посилення допомоги робітникам і службовцям у вихованні підростаючого покоління. Профспілки повинні були систематично перевіряти умови життя багатодітних матерів, батьків-одинаків, родин загинувших військових та інвалідів війни й надавати їм допомогу у вихованні дітей.[2, С. 121]

У 1949 році виходить спільна постанова ЦК ВКП(б) та Ради Міністрів СРСР, відповідно до якої категорично заборонялося використовувати приміщення ясел та дитячих садочків не за призначенням. На міністерства та відомства покладалась обов'язки щодо побудови за власний рахунок нові приміщення для дошкільних дитячих закладів, виготовляти на підприємствах якісні дитячі меблі, господарчий та спортивний інвентар, іграшки. В тому ж році було видано наказ Верховної Ради СРСР, за яким плата за перебування у дитячих садочках та яслах дітей матерів-одиначок, що отримували низьку та середню зарплатню зменшувалась на 50%. [3, С.148]

У середній ланці освіти також основна увага приділялась відбудовчим процесам, що базувались на внутрішніх ресурсах і можливостях місцевих бюджетів. Застосовувалось так зване вторинне фінансування освіти, що в значній мірі зумовлювало слабкість її матеріально-технічної бази. У відновленні системи середньої освіти кількісні показники переважали над якісними, що прямо позначалося на рівні підготовки. Виділенні кошти не завжди застосовувались за призначенням не рідко порушувалась фінансова дисципліна. Темпи будівництва шкіл упродовж повоєнного десятиліття характеризувалися спадом. П'ятирічний план будівництва шкіл на Україні було виконано лише на 22 %. Непоодинокими були випадки використання шкільних приміщень різного роду установами і організаціями, багато шкіл були не пристосовані до проведення занять. Зростання кількості учнів значно випереджало розвиток матеріальної бази освітянської системи.

Значну допомогу у розширенні мережі шкіл надавали виробничі колективи, поширювався метод відбудови та будівництва за рахунок народної ініціативи. За 1946-1950 роки силами громадськості було збудовано 2403 школи, що становило 74% усіх збудованих шкіл у ці роки, за ініціативою і за рахунок колгоспів у п'ятій п'ятирічці було введено в дію 454 школи на 65,5 тисяч учнівських місць. Але темпи приросту шкільної площі значно відставали від потреб навчального процесу. [4, арк..28]

Обмежене фінансування шкільних бібліотек негативно позначилося і на їх комплектуванні. Книжковий фонд був незначним, у ньому переважала політична література. Особливо гостро стояла проблема з підручниками, велика частина яких випускалася за межами республіки і була російськомовною. Недостатнє забезпечення шкіл навчально-виробничим матеріалом було суттєвою перешкодою у налагодженні якісного навчального процесу.

У післявоєнне десятиліття посилюється планомірний процес русифікації, обмеження сфери вживання української мови. Найбільш суттєвих розмахів цей процес набуває у містах. Суттєву роль у русифікації системи освіти УРСР відігравала Академія педагогічних наук РРФСР, яка розробляла шкільні програми, схвалювала підручники та рекомендувала їх для шкіл республіки. Так, зазнають ніщивної критики

підручники з української мови та літератури. Як зазначається в наказі №48 1947 року міністра освіти Філіпова С.Г. «в підручнику з української літератури всіляко вихваляються національно буржуазні діячі культури, вороги українського народу.» Подібні вислови можна знайти і в подальших наказах, що програм з історії України, географії та інших гуманітарних дисциплін.[5, арк. 75]

З 1949 року в селах запроваджується загальна семирічна освіта, а в містах десятирічна. Серйозна увага приділяється відновленню знань тієї частини молоді, яка під час війни була позбавлена такої можливості. Сформувалася розгалужена мережа шкіл робітничої і сільської молоді, для одержання освіти без відриву від виробництва. Деякі з таких шкіл відкривалися безпосередньо на виробництвах.

Для ліквідації не писемності і мало писемності було створено 12 тисяч гуртків. За 1945-1948 майже 300 тисяч осіб, здебільшого жінок навчилося писати і читати.[6, арк..75]

Згідно нової політичної доктрини головним ворогом країни в цей час стають Сполучені Штати Америки, то ж у шкільні програми вносяться відповідні корективи. Наприклад, у наказі міністра освіти УРСР 1948 року у школах рекомендується вивчати англійську мову замість німецької, як то було раніше.[7, С.73-80]

Велика увага приділяється і вищій школі, перш за все технічного спрямування. Це пов'язано з тим, що у роки Великої Вітчизняної війни кількість інженерів значно зменшилася. Особливо тяжке становище склалося в промисловості та на будівництві. В цих галузях не вистачало, відповідно, 6,4 тис. і 3,6 тис. інженерів. У зв'язку з необхідністю швидкої відбудови народного господарства республіки, насамперед важкої промисловості, де потреба в інженерних кадрах була найбільшою, перед вищою школою УРСР постало складне і відповідальне завдання — задовольнити ці потреби. Для цього розширювалася мережа технічних закладів, збільшувався прийом студентів до них, створювалися нові факультети, організовувалося вечірнє та заочне навчання, збільшувалось фінансування. На потреби вищої школи Радянська влада відпускала величезні кошти. Так, у 1947 р. було виділено понад 6 млрд. крб., або на 30% більше, ніж у 1946 р., а в 1950 р. — понад 7 млрд. крб. Значні кошти асигнувалися також на відбудову вузів УРСР та гуртожитків. Для цього тільки в 1945 р. по Наркомату цивільного будівництва було відпущено 30 млн. крб.[8, арк.. 39]

У роки четвертої п'ятирічки в країні відбувалося бурхливе зростання мережі вищих навчальних закладів. За цей час було відкрито 112 нових вузів. Якщо в 1945-46 навчальному році в країні налічувалося 789 вищих навчальних закладів, то в 1950-51 — їх було вже 880. Велику увагу приділяли ЦК Компартії України та уряд республіки збільшенню кількості технічних вузів у західних областях УРСР. В 1945—1947 рр. у Львові було відкрито лісотехнічний, технологічний інститут будівельних матеріалів та Всеукраїнський

поліграфічний інститут, переведений сюди з Харкова. Розпочав роботу Львівський політехнічний інститут.

Протягом п'ятирічки втузи було укрупнено, уточнено профіль деяких з них. Так, у 1950/51 навчальному році на базі чотирьох невеликих технічних вузів у Харкові відкрився політехнічний інститут, який налічував 5200 студентів. У 1948 р. Одеський інститут інженерів зв'язку було перетворено в електротехнічний інститут зв'язку, а Львівський технологічний інститут будівельних матеріалів об'єднано з політехнічним.

Бурхливо зростає контингент студентів технічних вузів. Так, на Україні до Великої Вітчизняної війни в них навчалось 34 240 чол., у 1945/46 навчальному році — 32 234, у 1947/48 році — 45 451, а в 1950/51 році — 51 145 студентів. Кількість студентів технічних вузів республіки, порівняно з довоєнним періодом, збільшилася майже на 49%, тимчасом як у всіх вищих навчальних закладах вона зросла за цей час лише на 1,2%. [9, С. 125]

У післявоєнні роки виникла гостра потреба у створенні нових факультетів та в уточненні номенклатури спеціальностей, з яких мала здійснюватися підготовка фахівців. Особлива увага під час перегляду номенклатури, проведеного в 1946/47 навчальному році, була приділена підготовці інженерів з таких галузей, як телемеханіка, напівпровідникова техніка, радіолокація, а також спеціалістів для вугільної, металургійної, нафтової та електротехнічної промисловості і будівництва. Для цього у втузах створювалися нові факультети. У Київському політехнічному інституті, наприклад, в 1946 р. були відкриті гірничий та металургійний факультети. При Київському технологічному інституті силікатів стали діяти факультети, які готували фахівців з розробки родовищ нерудних копалин та розвідки корисних копалин; при Харківському політехнічному — факультет технології цементу; в Одеському та Полтавському інститутах сільськогосподарського будівництва було організовано підготовку інженерів-будівельників; у Львівському політехнічному — відкрито факультет технології нафти. Крім цього, згідно з наказом Всесоюзного комітету у справах вищої школи при Раді Народних Комісарів СРСР від 17 січня 1946 р. у вищих технічних закладах стали готувати інженерів-металургів та інженерів-механіків з ливарного виробництва. Студенти Одеського інституту інженерів цивільного та комунального будівництва в 1945 р. почали освоювати нову спеціальність — житлово-комунальне будівництво. Загалом на Україні в 1945/46 навчальному році було відкрито 30 нових факультетів, з них 9 - у технічних вузах. Якщо в 1945/46 році втузи республіки випускали фахівців 25 спеціальностей, то в 1950/51 році — 126. Все це давало змогу готувати висококваліфіковані кадри на рівні найновіших досягнень науки, повніше задовольняти першочергові потреби промисловості. [6, С. 163]

Для того, щоб підготовка спеціалістів для народного господарства стала ще інтенсивнішою, Рада Міністрів СРСР 29 квітня 1946 р. прийняла постанову, в якій зазначалося, що заочна та вечірня форми навчання у вузах цілком себе виправдали і рекомендувалося активніше впроваджувати їх у життя.

На виконання цієї постанови партійні та радянські органи республіки у роки четвертої п'ятирічки розгорнули велику роботу по відновленню і розширенню мережі вечірньої та заочної освіти. В 1945/46 навчальному році вечірні відділення були відкриті при Одеському політехнічному, Криворізькому гірничорудному та Миколаївському кораблебудівному інститутах. Відновив свою роботу Дніпродзержинський вечірній металургійний інститут. Згодом вечірні відділення стали діяти при Київському автошляховому та Донецькому індустріальному інститутах. В 1950/51 навчальному році в республіці налічувалося 12 таких відділень.

Чітко вимальовувалася й тенденція розвитку вищої заочної освіти, яка давала змогу тисячам робітників та службовців, користуючись пільгами держави, без відриву від основної роботи підвищувати свій фаховий рівень, набувати глибоких знань, необхідних для керівництва складними технологічними процесами. Протягом п'ятирічки на Україні відновили свою роботу філіали Всесоюзного заочного індустріального інституту у Дніпропетровську та Дніпродзержинську (1945 р.), Києві та Харкові (1947 р.). У Києві ж почав діяти навчально-консультаційний пункт Московського заочного інституту будівельних матеріалів. Крім цього, були відкриті заочні відділення при втузах. На 1950/51 навчальний рік у республіці їх налічувалось шість.

Значна увага приділялася прискореній підготовці інженерів. Ця форма почала практикуватися наприкінці п'ятирічки і стосувалася, головним чином, різних гірничих спеціальностей. Тільки в 1950/51 навчальному році в інститутах Української РСР прискорену підготовку проходило майже 500 гірничих інженерів.

Незважаючи на труднощі повоєнного часу, заочна та вечірня форми підготовки інженерних кадрів поступово набирали дедалі більшого поширення. За роки п'ятирічки на Україні таким шляхом здобув необхідні знання великий загін інженерів. На кінець п'ятирічки кількість заочників у республіці досягла 48 576 чол., а вечірників — 3978 чол., з них у 1950/51 навчальному році лише на вечірніх відділеннях технічних вузів навчалось 1533 чол., що становило майже 40% від усієї кількості студентів-вечірників. Заочне та вечірнє навчання значною мірою задовольняло потреби народного господарства в кадрах, давало йому можливість одержати додатково чимало інженерів. [6, С. 154]

Чисельність окремих технічних закладів в роки четвертої п'ятирічки бурхливо зростала за рахунок збільшення прийому на ті факультети, що готували спеціалістів для розвідки родовищ корисних копалин, а також для вугільної, нафтової, металургійної промисловості, енергетики і транспорту. Значно збільшився контингент студентів у західних областях України. У Львівському політехнічному інституті, наприклад, у 1945/46 навчальному році вчилися 780 чол., а в 1950/51 році — 4125. В останній рік п'ятирічки лише на перший курс цього вузу було зараховано 975 студентів.

В 1946—1950 рр. народне господарство країни одержало 652 тис. спеціалістів з вищою освітою — на 50 тис. більше, ніж передбачалося п'ятирічним планом, з них 134,1 тис. висококваліфікованих фахівців прийшло

працювати у промисловість, будівництво, на підприємства транспорту і зв'язку.[9. С, 187.]

Особливо зросло число інженерів, зайнятих у народному господарстві СРСР. Якщо на 1 січня 1941 р. їх налічувалося 294,8 тис. чол., то на 1 січня 1950 р.— 400,1 тис.. У роки першої повоєнної п'ятирічки стаціонарні вузи республіки випустили 129 043 молодих спеціалістів, в тому числі 30 595 інженерів

Значне збільшення чисельності інженерних кадрів пояснюється насамперед збільшенням основних виробничих фондів, високою технічною озброєністю праці та зростанням ролі науки і техніки в суспільному виробництві, зокрема в промисловості. Незважаючи на певні успіхи у підготовці інженерних кадрів, великі збитки, завдані матеріальній базі вищої школи республіки війною, та людські втрати, особливо молоді, не дали змоги розгорнути випуск спеціалістів у кількості, що її вимагало народне господарство. Так, у 1946 р. вузи Української РСР випустили тільки 15,5 тис. фахівців проти 25 тис. у 1940 р. Наприкінці четвертої п'ятирічки народне господарство ще не досягло довоєнного рівня насиченості інженерами. В 1941 р. на 10 тис. робітників і службовців їх припадало 150, а в 1950 р.— 89.

Наукова діяльність вузів республіки була пов'язана з завданнями, що стояли перед промисловістю, вони допомагали підприємствам впроваджувати різні винаходи у виробництво.

Отже, у системі народної освіти в зазначений період продовжувались відбудовчі процеси, однак фінансування відбувалося за вторинним принципом з непоодинокими випадками використання коштів не за призначенням. Це все вкрай негативно відбилосся на темпах будівництва нових шкіл. Поряд з цим відбувається подальша ідеологізація освіти в якій відбувається зміна акцентів, що було обумовлено початком холодної війни. Розвиток середньої спеціальної та вищої освіти був цілком підпорядкований потребам промисловості, що призводило до деформації гуманітарної освіти на користь технічної.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія, 1999. – 568 с.
2. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941—1961) / Под ред. Паничина Ф. Г. — М., 1988. — 272 с.
3. Очерки по истории педагогической науки СССР (1917-1980)/ под ред. Кузина Н.П. – М.,1986. – 288с.
4. ДАДО. — Ф. Р 28.52. — Оп. 1. — Спр. 56. — Арк. 28.
5. ДАДО. — Ф. Р 28.52. — Оп. 1. — Спр. 76. — Арк. 75.
6. Высшая школа СССР за 50 лет/ под. ред. Елютина В.П. – М.,1967. – 301с.
7. Пучко О. А. Розвиток вищої технічної освіти в Українській РСР у роки четвертої п'ятирічки // Український історичний журнал. — 1975. — №3. — С 73—80.

8. ДАДО. — Ф. Р 28.52. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 39.
9. Чанбарисов Ш.Х. Формирование советской университетской системы. — М., 1988. — 256 с..
10. Донецький державний університет/ під ред.. В.П. Шевченко — Донецьк., 1998. — 160 с.

УДК 347.772+347.78

БРЕНДІГ И РЕБРЕНДІНГ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Куніцина Д.С.
Лисенко К.В.

Сьогодні термін «бренд» є одним із слів, що найчастіше зустрічаються в нашому житті. Крім того, термін «брендінг» нерідко вживається професійними маркетологами під час визначення стратегії компанії з просування товарів на ринок. Тому тема брендінга є надзвичайно актуальною і становить певний інтерес для подальшого вивчення.

Необхідно відмітити, що питання брендінга та ребрендінга висвітлювалися в працях багатьох відомих вчених економістів сучасності. Зокрема, в поданій статті були використані праці Філіпа Котлера, Девіда Ааакера, Леслі де Чернатоні і Жана-Ноеля Капферера. Згадані автори по-різному підходили до розуміння сутності бренда, однак їх погляди є достатньо схожими і в цілому складають весь комплекс знань про орендування, що є необхідними для побудови успішних та популярних брендів. Таким чином, в рамках поданої статті буде проаналізовано основні погляди на процеси брендінга і ребрендінга, розглянуто приклади успішного та невдалого брендів, визначено шляхи створення ефективного бренда.

У зв'язку з поставленими проблемами можна виокремити наступні задачі, які будуть вирішені протягом дослідження:

- роздивитися поняття брендінга і ребрендінга;
- виявити фактори, що забезпечують успішність бренда;
- показати значущість вищезгаданих факторів на конкретному прикладі.

Поняття «бренд» (brand) у дослівному перекладі з англійської звучить наступним чином:

- «тавро» у свідомості, відбиток у пам'яті;
- марка, маркувати;
- відбиватися у пам'яті, справляти неповторне враження. [1]

Крім того, якщо шукати корені цього слова глибоко в історії, то можна знайти у давньоскандинавській мові слово «brandr», яке перекладається як «вогонь». [1] Так називалося тавро, яким власники худоби позначали своїх тварин. Дійсно, і зараз термін «бренд» асоціюється з ототожненням товару з певною компанією-виробником або продавцем.